

Молоде вино грониться...

Михайло Яцків

Було це не за наших часів, а якихось двадцять років після панщини.

Великий камінь лежить на горі під дзвіницею.

Сім кремезних парубків ледве зрушили б його, і він лежить десятки років і западається в землю. В неділю та свята відпочивають на ньому старі бадіки[1], покурюючи люльки, молодь обступає їх і часом дехто вшановує його — згадкою.

Одного літа були страшні зливи. Гірський потік, що пливе серединою села, вчинив таку повінь, що вона заглушувала своїм шумом околицю, поривала столітні ялиці та грубезні колоди несла, як тріски. В цю повінь потік прикотив камінь з невідомих сторін, але не мав уже сили нести його далі, тільки залишив у долині серед села. Тоді юний силач Кость Громовик узяв його на плечі і заніс на гору під дзвіницю.

А коли він був уже в літах, не раз в неділю обступали його ґазди, і дехто запитував:

— Чи підняли б ви ще, панашку, цей камінчик?

Громовик, бувало, гляне поза себе, погладить старого друга і, коли тільки збере його охота, усміхнеться та сидючи починає підіймати поволі тягар, що зламав би тура. Поставить його на хребет, перенесе з одного плеча на друге, поколише ним і покладе на місце. А часом, бувало, скаже:

— Який він великий, а чоловік з'їв би його!

Коли молодь не довіряла, Громовик пояснював з усміхом:

— Витешу з нього млинове колесо, і ти з'їси його з хлібом.

Громовика знали на цілому Підгір'ї. Вишивав він славно сіряки, творив нові мотиви, сипав щедро узорами, як цвітом з рога достатку, на підкарпатський люд. Молодь, навіть старші ґазди, пишалися в його сніжних сіряках і киптарах з багатими вишивками, китичками і шнурованими в'язаннями з червоної і синьої заполочі. Прийдеш з міста в село, і серце радується строем, що вийшов з духу народу та з його підсоння через. мистецькі пальці Громорика.

Жив він сам, одинцем, хоч придбав майно своїм талантом. Зате бистрі, верткі, як сарни, дівчата бігали до нього навіть з далеких сіл, пололи грядки, садили городину, не одна молодиця покинула б нелюба і догоджала б Громовикові, щоб тільки навчитися його мистецтву; але ні в кого не стрибала так справно голка в пальцях, як у Громовика, а вже щодо ножиць, то в цьому ніхто й не пробував наслідувати його.

Сидить, бувало, Громовик на ослоні перед вікном, чорний, кучерявий жмуток волосся злітає з чола на здорове, смагляве лице, голка мигає блискавкою у вертких пальцях, дівчата півколесом довкола нього на стільчиках, — сніжне сірякове сукно, червона і синя заполоч міняться по осмалених і рожевих личках та карих оченятах, одна обстьобує рукав сіряка та вишиває коміри, друга — на грудях лиштви і кишені камізолі.

Весела гутірка і жарти, лише одна дівчина мовчить увесь час і тільки поведе коли

уважливим оком по Громовику. Це кругла сирота — бідна Палажка.

Час до часу вбіжить інша дівчина, вийме сувій з-під пахви і кладе перед Громовиком. Він мірить п'явдю розпростерте сукно, каже дівчині обернутися, кине оком на її стан, плечі та лікті — міра готова.

Ноша з-під рук Громовика мала неначе таємну силу. Він підкреслював вроду сільської молоді та її природну бадьорість. Може, тому й весілля так і роїлися на Підгір'ї, музики лунали і творилися пісні, з яких можна було б скласти величну поему.

Хто ж на тих весіллях і святах був наймилішим гостем, про кого найбільше дбали свахи, щоб його чарка і щонайліпша страва не минула? Хто водив перед танцям і співанкам, що розвивалися під його орудою, як китиці квітів, навіяні народною душею, хто підіймав буйну веселість? Це був митець любові і краси — Кость Громовик.

Він не знав втоми в праці, ні в танці, мав камінне здоров'я і левину силу. Любив своє мистецтво, розповсюджував його між народом, але одна річ головно радувала його і, крім Палажки, не давав нікому дотулитися до неї. Мав він у себе на городі кілька стежок винограду. Пильнував його, як ока в голові, завивав соломою під зиму, і той виноград щороку давав йому зі сонячної ласки соковиті грона.

І все, коли він повертався з весілля, оглядав свій виноградник, і, коли молоде вино гронилося, він бачив у ньому юне покоління.

Та одної ночі сусід-багатій повиривав щепи, потоптав виноградник.

Не встигло одне лихо забутися, як нова тяжка журба придавила Громовика. Ось його нива, що межувала з посілістю вдови-заволоки, з року на рік звужувалася на скибу, а коли пішла чутка, що Громовик готов одружитися з Палажкою, хапчива вдова забажала підійти до нього і підманути до одруження з собою.

В неділю гості відвідали Громовика. Почали з погоди, пляшка горілки стояла на столі.

— Вам, куме Громовик, от оженитись би, нажити добра, — почав посередник.

— Пуста бесіда, — докинула вдова.

Громовик сидів на ковбані коло припічка і кури мовчки люльку. По слові вдови затліло його око. Встав і вийшов через сіни до другої хати.

Вдова тим часом давала знаки своїм посередникам, щоб обережно бралися до діла.

А Громовика не було та й не було. Так і пішли непрошені свати ні з чим.

Того вечора Громовик зустрівся з Палажкою. Поглянув в її очі, як у далекий світ, і спитав:

— Чи пішла б ти за мене?

Дівчина примружила очі, збираючи всю увагу до голосу серця.

— Чому питаєте?.. Ви ж знаєте, що в мене ніколи й нікого, крім вас...

Він покрутив нетерпляче головою.

— Дякую тобі за щире слово, але моя весна минула й і не вернеться. Тепер слухай, що скажу. Я записав на тебе хату, свій мозолистий талан, засадив нові щепи на городі. Сам незабаром я вму. Ти до часу нікому про це ані слова, а потім, запам'ятай це собі, одружися. Дай руку!

Дівчина затремтіла, підняла поневільно руку, він стиснув її і щез у сутінках.

За місяць Громовик помер. Про нього пішла чутка, що він став упиром, що закопав казан грошей за грубкою у старій зруйнованій хаті, але заляв їх так, що тільки той з зможе їх здобути, хто на тому місці заріже чорного цапка і з трьома білими волосинками на хвості.

Сусідка мала трьох синів і всіх відправила на полонили за чорним цапком. Але вони всі пропали без сліду, а вона сама зійшла з розуму. Шукала і копала за грішми, оповідала, що Громовик-упир душить її по ночах і не дає спати.

На місці старого Громовика почала ґаздувати сирота Палажка. З молодим чоловіком. Вони збудували нову хату і розвели виноградник. Кажуть, що хто з нього нап'ється вина, той стає таким дужим, що може млинове колесо нести на своїх плечах, та ще й за дівчиною оглянутися.

1912

[1] Чоловік старшого віку.